
Recerca

Albert Manent i Segimon és, actualment, Director General de Difusió Cultural de la Generalitat de Catalunya. Per aquest motiu ha vingut en diverses ocasions a Alcover. Però la seva relació amb el poble ve d'abans. Fruit d'aquesta relació és la coneixença del terme i, molt concretament, dels seus noms de lloc. Autor de diversos treballs sobre toponímia, ara ens n'ofereix una aportació referida a Alcover.

NOTES SOBRE ELS NOMS DE LLOC DEL TERME D'ALCOVER

L'agost del 1964, junt amb Ramon Amigó i Anglès, vam recórrer el terme alcoverenc per fer un arrellec de topònims per encàrrec del professor Joan Coromines el qual, com és prou sabut, per al seu *Onomasticon Cataloniae*, ha visitat personalment o en alguns casos a través de col·laboradors tots els municipis dels Països Catalans. Tenia algunes llacunes al Camp de Tarragona i ens va confiar els termes de La Masó, El Milà, Bràfim, El Rourell i algun altre.

A Alcover ens va companyar Joan Isern i Mas, dit Joan Ros, oriünd de l'Aixàviga, i ens informaren Antoni Guillem i Espanyol, dit Burrassol, Pere Ramon i Isern, dit Pere de Fau, i Joan Busquets, dit Romiguera. A més a més, vam consultar circumstancialment persones del Mas de Catèriu, del Mas de Caçador, del Mas de l'Escombrall i del Mas de Pixafigues.

La visita de dos dies ens va reportar més de quatre-cents topònims i no gaires renoms; en conjunt, l'inventari fou més que suficient i ens va demostrar que, fent-ho amb voluntat exhaustiva i mirant els arxius, a part de recórrer el terme més vegades, els noms de lloc arribarien a mil. Aquesta és la tasca que brindo a algun estudiós local o foraster que es vulgui engrescar a dur endavant una comesa apassionant. Potser un equip del Centre d'Estudis Alcoverencs podria fer aquesta funció.

En aquest article no pretenc més que glossar alguns dels noms de lloc que vam recollir i fer veure la riquesa i varietat dels topònims alcoverencs.

Noms singulars

La Roca del Catroc, damunt del Mas de Ferrer; quan hi puja un home la fa ballar, se somou. Cosme Vidal diu que probablement es tracta d'un monument troglodític.

Vora el Mas de Gomis hi ha La Cova de la Moneda —que també és a Mont-ral— on al segle passat feien moneda falsa.

No lluny del poble trobem —damunt del Planet de la Garriga— La Costa de les Forques on durant les guerres de Joan II fou penjat l'ajuntament en ple.

En canvi, La Costa de la Senyora no sabem si assenyala un domini, medieval o modern, o una referència simplement humorística.

Lo Barranc de les Guixeres, que es forma damunt La Garriga i afluïx al Glorieta, indica evidentment una zona d'on es treia guix. Igual que Lo Barranc de les Argiles —no “argeles” com a muntanya—, que també se'n diu Barranc de la Font i ve del Mas de Gassol, passa per la partida de les Argiles d'on es deu haver tret terra d'aqueixa mena.

Lo Barranc Fosc duu un adjectiu que indica basarda, aspror i que fa de partioner entre els termes d'Alcover i Mont-ral.

Lo Torrent de les Bruixes, afluent del Glorieta, que s'hi ajunta pel veïnatge del Mas de Batistó, assenyala el record d'uns éssers fantàstics que a l'Edat Mitjana van tenir molt de predicament.

La Matarrània —de vegades dit en plural— és una partida que presideix el mas del mateix nom. Segons el Dr. Coromines és una paraula d'origen àrab, semblant a la de la comarca aragonesa de parla catalana coneguda per Matarranya i que voldria dir “riu de l'arquebisbe”.

Topònims d'origen religiós

Vora el poble trobem La Muntanya del Calvari on hi ha una antiga capelleta amb tres creus; no gaire lluny hi ha també La Pedrera del Calvari. Damunt de l'Ermita del Remei veureu La Cova de la Mare de Déu on, segons la tradició, fou trobada la imatge de la verge. Per la quitxalla era igualment coneguda com La Cova dels Tres Cops de Cap. Lo Barranc de les Virtuts és sota l'ermita que li dona nom. No oblidem Lo Torrent de la Creu i Sant Roc, una mena de partida ben a prop del poble. Lo Benifet, que és a les Tombasses, devia ésser un antic benefici o benifet eclesiàstic; Lo Botjar de les Ànimes indica una antiga i encara actual devoció popular i L'Hort de Sant Antoni és en entrar a Alcover.

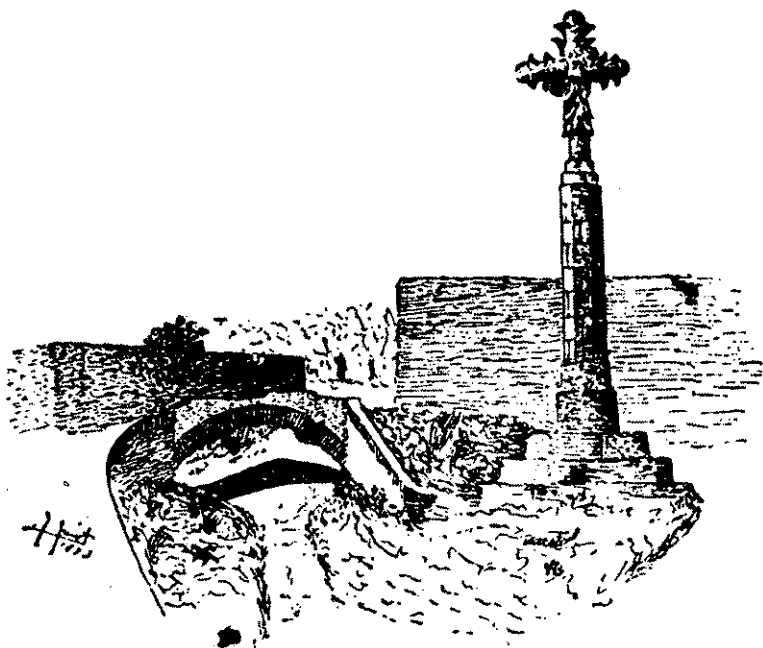
Tres ermites, molt anomenades, són la de Gràcia, dins l'antic terme de Samuntà, que dona també nom a una Coma, una Font i un Mas. Després la del Remei, lloc d'aplecs, que ha donat igualment nom a un Pont i un Camí. Finalment la de les Virtuts, també antic terme de Samuntà i parròquia de l'Albiol, ha donat nom a algun altre accident geogràfic.

La Creu del Pont dels Moros és al Camí dels Quints i al nucli urbà tenim Lo Portal de Sant Miquel, Lo Raval i la Placeta del Carme, la Placeta de l'Església Vella (1), Lo Carrer de l'Abadia, Lo Carrer del Bisbe,

(1) Uso l'article “Lo” en el topònim perquè crec que és inseparable de cada nom de lloc i és, de fet, una forma fossilitzada, d'acord amb Moreu-Rey.

Lo Carrer de Sant Jaume, Lo Carrer de Sant Llaurenc o Llorenç, Lo Carrer de Santa Maria i Lo Carrer de Sant Ramon, a part de l'Església Vella i Lo Convent (pronunciat "lu cumbén"), que era dels franciscans i passà a ésser caserna de la guàrdia civil i ara té el risc de quedar massa abandonat.

CREU DEL TERME D' ALCOVER

Dibuix de J. GUIOT

Topònims amb noms d'animals

Els noms de lloc que indiquen la presència d'espècies zoològiques són abundosos i n'hem espigolat els següents: Lo Serret de les Guineus, sota els Plans de Veçar, potser ja en terme de l'Albiol; Lo Clot de l'Escrucó, situat al Clot del Mas de Monravà; Lo Clot del Llop, que és una parada al Mas de Gomis; La Roca del Corb, al Mas de Forès; La Costa de la Llebre, al Camí de l'Albiol, semblant al Mas de la Llebre i a la Font de la Llebre, que és al Mas de Gomis; Lo Gorb (pronunciat "lu górt") de la Serp, al riu Glorieta; La Peixera, resclosa on s'acumulen peixos; La Font del Gat; La Font de la Puça, damunt del Pont del Remei; Lo Forat del Dugo(l), vora la partida dels Quints; Lo Mas de l'Aranya, a la carretera del Remei; Lo Mas de Voltor (pronunciat "bultó", com arreu de les muntanyes de Pra-

des); Lo Mas de la Futa, també dit Lo Mas Blanc: és cap a les Romigueres i futa és un moixó petit, semblant al verдум. Finalment, Lo Mas de la Mosca, situat a Montpeirós.

Arcaïsmes i noms comuns poc coneguts

En aquest inventari parcial de noms de lloc alcoverencs hi ha paraules el sentit de les quals s'ha perdut, que són arcaïques, com "irla" (La Font de l'Irla), que és una variant d'"illa" i que el diccionari Alcover-Moll no explica satisfactòriament; a la Vall d'Aran hi ha la forma Ierla i al Baix Camp el llogarret Les Irlas (avui terme de Riudecols) que realment es troba entre dos barrancs i fa com una illa. El "saig" era un funcionari de la justícia civil (La Font del Saig) que executava les penes dels reus. "Goi" (Lo Pont de Goi) és una forma antiga de "goig" que potser ve del Pallars i la Ribagorça: recordem L'Ermita de Montgoi a Vilaverd. "Serradal" (Lo Serradal, partida del terme) equival a serra al pla on forma un petit aturonament. "Lo Segaler", com Segalar i Segalassos (a Riudoms), és una forma col·lectiva de sègol. "Quint" (Los Quints, partida a l'esquerra del Glorieta) representava la cinquena part de la terra o de la collita, potser semblant a la mesura del "quartó" (pronunciat "curtó"). "Cogoll" (Lo Cogoll, que toca a Vilallonga) és el punt alt d'un aturonament i és la forma masculina de cogulla, que també s'usa com a vestit de penitents, etc., i acostuma a tenir punta cònica. La partida de Galepus (sense article) potser és una forma mossàrab, mentre que d'altres són noms comuns que, en general, s'han perdut com a paraules corrents. Així, Les Èixarmades: "eixarmar" vol dir arrabassar bosc i ve del llatí "ex-ermare", treure l'erm. "Parellada" tant pot significar una mena de raïm, com el tros de terra que un dia llaurava un parell de bous; "romiguera" equival a esbarzer o "zarza" en castellà. "Murtrar" és una forma col·lectiva de "murtra" o "murta", que és un arbust que en castellà s'anomena "mirto". Recordem als límits dels termes de Mont-ral i Capafonts Lo Mas de Murtraner, que ve de la mateixa arrel.

Deixem sense remarcar molts exemples. El centenar de masos que hi ha al terme mereixen, ells sols, un estudi. Capítols a part necessitarien, però més des d'un angle històric que des d'una perspectiva toponímica, els molins o l'antic terme de Samuntà. El camí queda tanmateix obert...

ALBERT MANENT